

NÉMETH MIHÁLY

Németh Mihály 1926. július 8-án Sárovarót született. Évei számát tekintve elérté a művész számára döntő évtizedhez, annak ellenére, hogy művészeti pályája későn kezdődött, sőt azt is mondhatom, hogy pályája kezdetén áll. Mert igaz ugyan, hogy Németh Mihály már fiatalon találkozott a művészettel, nem is akármilyen műalkotásokkal, s ennek élménye nem múlt el nyomtalanul fölötte. A történelmi múltról beszéltek azok a freskók, amelyek régi városostromokat ábrázoltak a sárvári vár lovagtermében, ahova néháné a fiatal Németh Mihály is sikerült bejutnia.

Apja a sárvári bajor hercegi család alkalmazásában állt, s fia, Mihály, jóban volt az ifjú herceggel, kinek a révén többször is alkalmat nyílt a vár lovagtermében nemcsak a mennyezetképeket, hanem azt a szobrot is megbámulni, amelyet az ifjú hercegről annak édesanyja, a hercegnő mintázott. A szobor naturalista hűségével hatott Németh Mihályra s mély vágást fakasztott benne: ha ő is úgy tudna szobrot mintázni! Arról fogva erről álmodozott, de a sors egyelőre nem sokat törődött a fiú vágyával: 1942-től 1952-ig a szombathelyi járműjavító műhelyben dolgozott. Itt kezdett, de csak 1950-től, rámosolyogni a műzsa: bekerült az üzemi képzőművészeti szabadiskolába. 1952-ben felvették a Képzőművészeti Főiskola szobrász-tanszakára. Tanulmányait 1958-ban fejezte be.

A Képzőművészeti Főiskolán Szabó Ivánnal tanult — de Pátzay Pál bölcs megjegyzéseire is hálával gondol vissza. Szabó Iván révén került kapcsolatba Hódmezővásárhellyel, s a város művésztelepéhez fűződő kapcsolatai miatt mint a vásárhelyi művészet egyik számottevő tagját tartják nyilván.

Milyen nyelven beszél, azaz fejezi ki magát Németh Mihály?

Furulyás lány. Terrakotta

Jeune fille jouant de la flûte champêtre. Terre-cuite.

Девушка играющая на свиреле. Терракотта

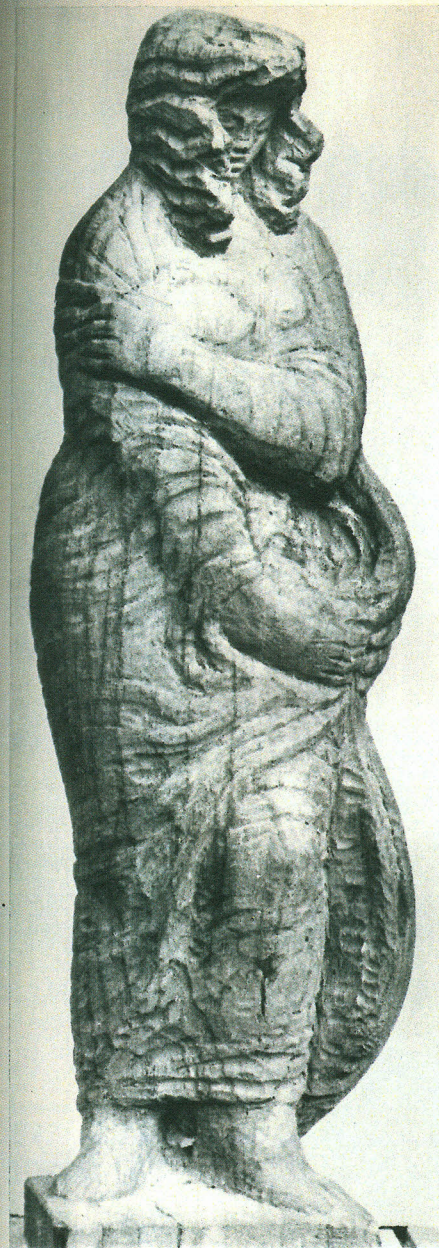
Úgy mondhatnám, hogy a *saját maga tanult nyelven*. Mert kifejezheti valaki mondanivalóját maga által képzett nyelven is, amit ő „teremt” abban a hizemben, hogy olyan még nem létezett, holott valójában már régől fogva használatos. Németh Mihály nem maga fedezte fel kifejező formáit, hanem jól megnézte, mit produkált már a szobrászat története ősidőktől kezdve az egyiptomiakon, görögökön, a középkoron át napjainkig. S miközben megnézte, meg is tanulta s maga természetével igazította és lényegítette azt, amit látott. Mindössze hét, nyolc esztendő alkotó munkája áll mögötte, ennyi idő voltaképpen csak az elinduláshoz elég. S ha valaki e pár esztendő alatt annyire jutott az önmagához vezető úton, azon aligha kérhetjük számon, miért érződnek rajta a szobrászművészet nagy hagyományai, kitűnő ízei.

Ezen a hét-nyolc éven belül Németh Mihály munkásságában kor-szokolást nemigen lehet keresni erőszakolnoki. Ha alakjait nézzük, két ideáltípus és ennek megfelelő, tehát ugyanazon lényegből folyó kifejezőmód fut egymás mellett. Magányos alakjai rendszerint megnyúlnak, de sohasem a természetesség ellenére, az effajta expresszivitás nem vonzza művésztünket. A másik típus a vastok, izmos — majdnem hogy emberen túli, de nagyon is halandó emberek világát testesíti meg. Akár egyik, akár másik felfogás termékek szemléljük is, sohasem a közlekedési természetességüket kell számonkérnünk a szobrotól, hanem a lét tartalmát, a művészi kifejezés logikáját, mert nem emberekről van szó, hanem emberi tartalmú szobrokról.

Őt tartunk tehát, hogy miként is formálja mondanivalóját a művész: esetünkben a szobrász. Egészen bizonyos, hogy legmegfelelőbbek azok a tömbszerűen fogalmazott szobrai, amelyeket kissé jobban meg kell néznünk, hogy tisztában legyünk, mit is ábrázolnak. Előszörön anyát gyermekével, különböző helyzetekben meglesett pillanatokban. Ezekben a szobrokban különös erő éreztet a művész. Hogyan? Összetömröti alakjait, azért, hogy szinte robbanásig feszülő energiát zsúfoljon beléjük. Mert ez a feszültség kikerülhetetlen az életben, a művészetben, támadásban, védekezésben és alkotásban egyaránt. Óriási erőtaralékokat kell főlhalmozni, hogy fönmaradásunk, megmaradásunk, maga az emberi élet biztosított legyen. Ebben a megformálásban az anyag maga is segít, amennyiben előírja, vagy lehetővé teszi a tömegerő kifejezését. A kő súlyos, nehéz teher, a szólás-mondások is erre utalnak. Futó benyomásokat, felületes gondolatokat nem lehet kőbe vésní, csak gyökös mondanivalót, főleg a lélek nehéz terhét, a szív kimondhatatlan gyötreimét, a hősi élet motívumait, fájdalomt, erőt és szenvedélyt. Ezt pedig Németh Mihály a formák tömörítésével, az emberi test összerészcélésével fejezi ki, mintegy azt érzékeltetve, hogy amiképpen az atomban is egy világ lakik, egy-egy kis, vagy nagyobb méretű kőben, szoborban is világok, sorsok sűrűsödnek össze a művész vésője nyomán. Nem maga a téma a föltűnő, hisz mi különös akad azon, ha valaki olvas (*Olvasó nő*), vagy fekszik (*Fekvő nő*), vagy mossa lábát (*Lábmosás*), vagy éppen szoptatja a kicsinyét, aztán furulyázik, (*Furulyás lány*), vagy lantot pöngtet, esetleg lehunyt szemmel, teljesen átadva magát a ritka szép élménynek. Mindig maga az élet a misztérium, a helyzetek csak lehetőségek annak kifejezésére, hogy a művészet mindezt érzékeltesse. S ebben még a torzításnak is jut szerepe, ahogyan Németh Mihály nem is riad vissza ettől, ha a gondolat úgy kívánja. Erre éppen a *Lábmosás* és általában tömbszerű művei az illusztrációk.

Olvasó nő c. szobra egyetlen gömbszerű tömb, amelybe annyi erőt tömörített, hogy szinte robbanástól tart az ember e monumentum látnán. Mivel a síremlékein sem az elmúlás fölötti gyász érzékelteti, hanem az életet, a halál fölötti diadalt: ez az érzelmi tartalom azokon is vastokosan, telten s tömören mintázott zárt formában jelentkezik.

Fürdőző nő c. szobrán a drapéria talán erősebb hangsúlyt kap a kelletnél, de éppen arra mutat ez is, hogy Németh nemcsak zárt, sima és csupasz formában törekszik kifejezni magát, hanem keresi a fölület fölhasználási lehetőségét is. Az alakjaiból áradó lelki nyugalmat a mozdulat illúziókeltésével igyekszik aktivizálni. Ebből majd létrejön olyan formai szintézis, amely egyben betetőzése is lesz a művész jelenlegi korszakának. Ez az összegezés többféleképpen is létrejöhet, s e fölös fölösleges lenne jóslásokba bocsátkozni.

Síremlékterv. Fa
Esquisse de monument funéraires. Bois
Эскиз надгробия. Дерево

Németh Mihály nem bontja föl a formákat, hogy aztán jól össze-
rúzza rendezze újra, aminthogy nem is vájkkal a komplikált lelkiiség-
ben. Nem a szüntelen változó, hanem a minden változás ellenére is
megmaradó érzések és gondolatok kifejezésére vállalkozik. Emberi
melegsége, kissé szemérmes, egy kissé fojtott, de elevenen ható lírája
innen érthető. Akármelyik szobrárt nézzük is ebből a szempontból,
a megállapítás helyessége igazolódik. Még állatábrázolásain is átsüt
ez a humánus látásmód. Így a bivalnyak bizonyára nemcsak testi
főlépítése, színe, hanem nyugodtsága is olyan vonás, ami a végtelen-
ben gondolkodó ember számára a megállapodás egyik szimbólumát
jelenti.

A viszonylag rövid alkotó múlt az oka annak, hogy tematikailag
még nem olyan gazdag a művész oeuvre-je, mint egy több évtizedes
pályával rendelkező művészé. Néhány állatábrázolástól (*Bivalyok*,
Baromfiak) eltekintve, amelyek nagyjából reliefek, lemezdom-
borítások, egyetlen tárgya maga az édesanya, ezen belül is elsősorban
az *asszony*, az *édesanya*. Szándékosan írom így s nem mondom azt,
hogy a nő, mert Németh Mihály ábrázolása Veres Péter figyelemre
méltó megállapítását igazolja: a nő nem fogalom, ebben a szóban
alábecsülés rejlik, szexuális kapcsolatok tárgyává váló lefokozás. A
magyar nyelv azt mondja: anyám, néném, húgom, azt mondja:
ányomasszony, húgomasszony, nénémasszony, ifjasszony, öreg-
asszony, özvegyasszony, aztán gyereklány, fölött lány, menyasz-
szony, menyecske, feleség s így tovább. S nem fölötté- Németh
Mihály szobrain a nőiségnek ez a mély tisztelete, hogy ti. schol egy
frivol mozdulat, sehohy kétértelmű póz! Ime, lehet aktot ábrá-
zolni művészi szinten, erkölcsi felelősségűt, azaz közösségi tudat
birtokában is. S ha nézem Németh Mihály asszonyait, fiatalokat,
öregeket, nemcsak a formai kifejezés fölött érzek örömet, hanem
a felgyűlt tisztelet is szót kér a szobrokban ábrázolt várandós assz-
onyok, szoptató édesanyák, egyszóval az élet szülőanyja iránt. S hogy
művészt ennyire foglalkoztasson ez a téma, riasztóan gyermektel-
enül társadalomunk számára bizonyára figyelmeztetés is a részéről.

A természet négy évszakára utaló női alakjait nemcsak tematikai
jegyekkel közelíti a jelentéshez, hanem a felület kiképzésével is.
A *Tavaszi fiatal szerelmes lány* jelenti, a *Nyár* a beteljesült szerelem,
érettebb szakasza az életkornak (várandós anya), az *Ősz* a gyümölcs,
a megérkezett gyermek az anyja karján (anya gyermekével), a *Tél*
az öregség jelképe, a kendő mögött kintző arcon a szemek búcsúz-
nak az élettől (öregasszony).

Németh Mihály bármilyen csendben munkálkodik is, nem kerül-
hette el a szakma figyelmét, ezt bizonyítjaák közötti szobrai. Ezek
között a székesfehérvári *Lépegető*-t ábrázoló szobra a barokk város-
ban olyan remekművek szomszédságában állja a sarat, mint Med-
gyessy Ferenc domborműve és Pátzay Pál lovasszobra. Szerencsés
eset, hogy Németh Mihály szobra egyszerű sima felületképzésével,
puritán eszközeivel, stílusával és formás megoldásával csatlakozik
az említett művekhez. Ahogy az alakot Németh Mihály megformálta,
a mozdulat leheletfinom rögzítése, nemcsak művészi érzékenysé-
ről, a kifejezőkészség önuralmáról tesz bizonyosságot, hanem a mű-
vész szakmai érettségéről is. Másik székesfehérvári szobra (*Anyá
gyermekkel*, 1963) révén került a *Lépegető*-t Székesfehérvárra. Mikor
ugyanis az Anyát a fehérváriak a műteremben meglekintették,
annyira megtetszett nekik a *Lépegető*, hogy azt is megszerették
maguknak, így került Németh Mihály két szoborműve az ősi kor-
názó városba. Köztezen álló szobrai sokféle láthatók az országban:
Miskolc-Tapolcán (Anyá gyerekekkel 1965), Csongrádon (Kijűzőlő
1960), Kékestetőn (Fekvő nő 1964), Hódmezővásárhelyen a Szop-
tató anya (1965) látható, történeti portréd: Kaposváron Rákóczi
Ferenc (1960), Komlón Lenin (1962), Szekszárdon Balassa János
(1962), míg Őnportréja (1961) a Nemzeti Galériában.

Németh Mihály gyermekkorra a sárvári vár árnyékában telt el,
a múlt iránti érzéket ez a környező oltotta belé. A városban többek
közt Sylvester János és Tinódi emléke idézte a múltat, meg az
ország romlásainak sokféle okát boncoló bátor hangú predikátor,
Magyari István. Az volna érthetetlen, ha Sárvár történelmi múltja
nem igézte volna meg. Idevágó művei közül Tinódi szobra, a hu-
manista náadorispán, Nádasdy Tamás reliefje és büszkje, azután a
II. világháborúban elpusztult sárvári emlékszobra — jelzi a
patrióta hűségét s egyben a példát is, hogy nem kell hátat fordítani
a szülőföldnek csak azért, mert az állandó lakhely a fővárosi művész-
telep. Az viszont, hogy még jobban kötődjék a vasi földhöz, immár
nem egészen rajta múlik.

Szij Rezső